

Ki vagyok én, hogy perlekedjem veled?

A *dolog úgy áll*, hogy manapság az interjú vezetői a nyilvános közlendők top-listáját, *tudniillik maga a dolog* (a szóban forgó) egy tudórakos, leépülőben lévő („nem vagyok többé kompetens”), nyolcvanhat esztendőös öregember, önéletrajz helyett kérdésekre adott válaszok formájában kifejtett élet- és pályatörténete.

Ilyen interjúk (Eörsi István és Vezér Erzsébet által) valóban készültek 1971-ben, a darab azonban más. Térben és időben kitágított párbeszéd, és mint ilyen szababban, egyúttal célratörőbben ad módot a főhősnek, Lukács Györgynek a végső számadásra.

Lukács elvtárs — ahogy Eörsi a szokott módon szólítja — nem mindig valóságos körülmények között válaszol a kérdésekre, hiszen egyszer a saját síremlékén üldögél, máskor meg egy felhőn kuporog. Abszurd dokumentumjátékot látunk tehát, amelyben — ha szörszálhasogatáshoz van kedvünk, azt mondhatjuk — csak a dialógusok szellemi tartalma ad egy bizonyos drámaiságot.

Van értelme itt most — Lukács szavait kölcsönvéve — közbevetni, hogy „Az abszurditásból éppen a realizmus hiányzik, nem építhető rá maradandó dramaturgia”? Nincs értelme, helyesebb *magára a dologra* irányítani a figyelmet. Lukács életútját, alkotói stratégiáját, szerencséit és választásait — de nem a művét! — meghatározza vagy legalábbis megvilágítja a fáskamráról felidézett kulcs-történet.

„Volt a lakásunkban egy sötét fáskamra. Ő gyakran bezárt bennünket oda, amíg bocsánatot nem kértünk. Testvéreim azonnal bocsánatot kértek. Én azonban ezt az időtől tettem függővé. Ha tíz-órát zárt be, tíz óra öt perckor bocsánatot kértem, és ő kiengedett. De fél kettőkor jött haza az apám. És anyám nem akarta, hogy feszült állapotokat találjon odahaza. Ennél fogva, ha egy után zárt be, a világgért se kértem volna bocsánatot, mert tudtam, hogy fél kettő előtt öt perccel úgyis kienged.” Itt Eörsi epésen közbeszúrja: „Úgy járt el, mint amikor a pártban önkritikát kellett gyakorolnia. Ha úgy gondolta, hogy megölik, vagy kizárják a pártból...” Az öreg replikázik: „Az később volt és más lapra tartozik.”

A mester és a tanítvány párbeszéde módszeresen keresi a pályának azokat a pontjait, amelyeknél a főhős választásai és a közbejött véletlenek szintén provokálják az utókort. Ahol hazugságon, csalá-

son vagy megalkuváson lehetne kapni ezt a kellemetlen szellemóriást. A szurkapiszkáló Eörsit azonban — aki minden jel szerint elemében van — rendre a szorító-sarokba parancsolja Lukács, ez a kényelmetlen szerző, ez az esendő aggastyán. Védekezik és szúr. Okosan és szellemen.

Hogy megúsza a sztálini vészorkszakot? Ez a véletlen műve. „Én például Moszkvában nem törekedtem arra, hogy rossz lakásom legyen. Életemet viszont részben annak a véletlennek köszönhetem, hogy lakásom a belüleges emberekre csak nagyon csekély vonzerőt gyakorolt. Ezzel szemben igazi sikertelenség, amelyre ma is büszke vagyok, hogy 56 után az új rendszerben egy teljes évtizedig betölthettem az ideológiai főveszély posztját.” Mint mondtam: elhárít és visszavág. Ha partnere elszemtelenedik, közbevág... vagy nem emlékszik. Mind ezt mesterien teszi.

Nem emlékszik arra sem, hogy valaha is emlegetett volna holmi *Damaszkuszt*. „Én életemben nem írtam le Pál apostol nevét.” Pálfordulások? Vöröskatonák megtizedelése Poroszló főterén 1919-ben? Az ötödik hadosztály politikai biztosa *helyreállította a rendet*.

Elfogadhatók-e a hazugságon és öncsaláson alapuló taktikázások a nemes és fontos stratégiai célok érdekében, lehetséges-e az, hogy elhazudjunk magunkat az igazságig? Lehetséges-e eltagadni, hogy voltak (vannak) bűnök? De mit lehet mondani a bűnről, mit mondhat róla az, aki ebben a században hosszú élete nagy részét Európa keleti felében élte le, és ráadásul a nagypolgári életforma helyett a valóság kritikájaként elméletileg a bolsevizmust választotta? Végso érvként beveti a bibliai Juditot: „Ha közém és tettem közé egy bűnt helyezel: ki vagyok én, hogy perlekedjem emiatt veled, hogy kivonjam magam parancsod alól?” A

gyönyörű mondat — tudjuk — visszaélésre ad alkalmat, de hát van-e olyan gyönyörű mondat, amely nem ad alkalmat a visszaélésre...

Csak a mű számít, egy nagy szellem produktuma, még akkor is, ha a művet létrehozó személyiség: az ember, a gondolkodó, a politikus *magatartása* olykor érthetetlen és elfogadhatatlan is. Ezt sugallja Eörsi, miközben felépíti a tagadás és a bámulat nagy emlékművét, és megjeleníti a megjeleníthetlent.

Lukács 1956-ban a Nagy Imre-kormány tagjaként másodmagával a Varsói Szerződésből való kilépés *ellen* szavaz. Igaz, nem is végzik ki. Kádár azonban *mellette* szavaz, utána átveszi a hatalmat és vezényli a véres megtorlást. Ám Lukács tíz év múltán tiltakozik a csehszlovákiai invázió ellen. Egy magatartással szemben egy másik magatartás: az utókor évtizedekig elbibilődhet a megfejtésével.

Lukácsot sem lenyelni, sem kiköpni nem lehet, ezt mutatja ez a darab is, amely *beszélgetés egy világrépről*, és amely az *egyetlen* Lukácsot állítja a középpontba, azt, aki a főműve, az Ontológia megítélésében ugyan már nem tekinti magát kompetensnek, de jól replikázik. Azt mondja az okvetetlenkedő tanítványnak: „Maga száz százalékos igazságokat vár tőlem, és pityeregni kezd, ha csalódik. Én azonban beérem azzal, ha a történelem húsz százaléki igazolna.”

Most a szellemi értéktözsde (divat-tözsde) Lukácsot illetően *bessz*, árfo-lyamesés van, de volt azért már *hossz* is. Nem hiszem, hogy ez Lukácsot különösebben érdekelné („ha nem vagyok ott, akár fel is köthetnek”), de tudom, hogy ez az életműnek nem árthat.

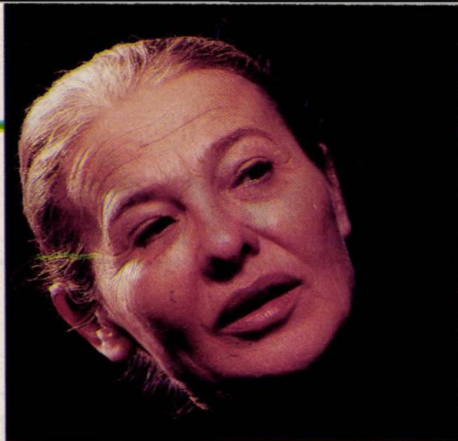
A *dolog tehát úgy áll*, hogy a gondolatmenet végére értünk, befejeződött egy sikeres kísérlet, amely alapjául szolgálhat egy perújrafelvételnek.

*

A Játékszínben parádés szereposztásban játsszák Eörsi István *Az interjú* című abszurd dokumentumjátékát. A nagyszerű alakításokból is toronymagasan kiemelkedik Gábor Miklós játéka. A leginkább helyénvaló azt mondani, hogy egyszerűen remek. A jegyzetíró a darab végén kénytelen konstatálni, hogy megtörtént az, ami számára elképzelhetetlen volt: ebből a darab-ból pompás előadás született. Babarczy László rendezői életműve újabb jelentős alkotással lett gazdagabb.

**Az
interjú**

Lukács György—Gábor Miklós
Eörsi István—Koltai Róbert
Adler Marian—Básti Juli
Jelena Grabenko—Egri Kati
Bortstieber Gertrud—Törőcsik Mari

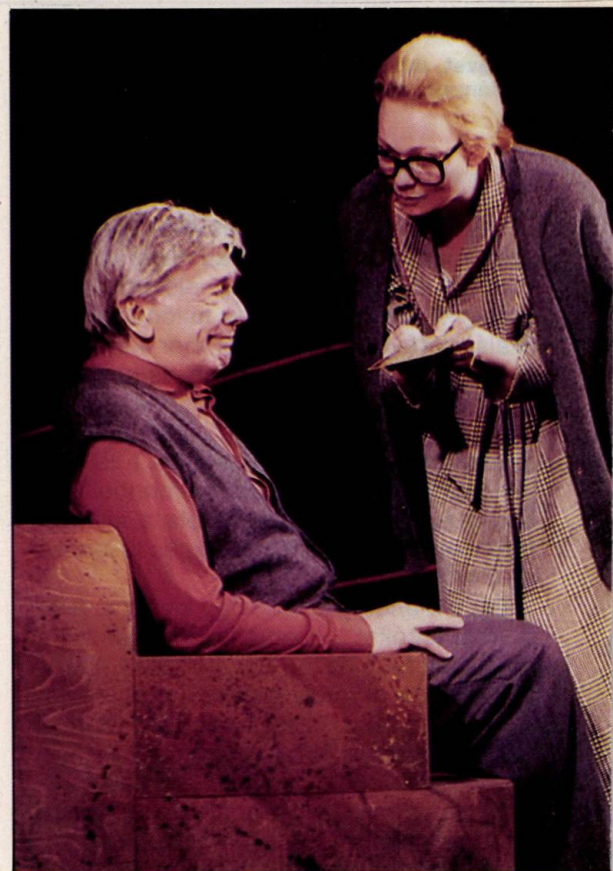
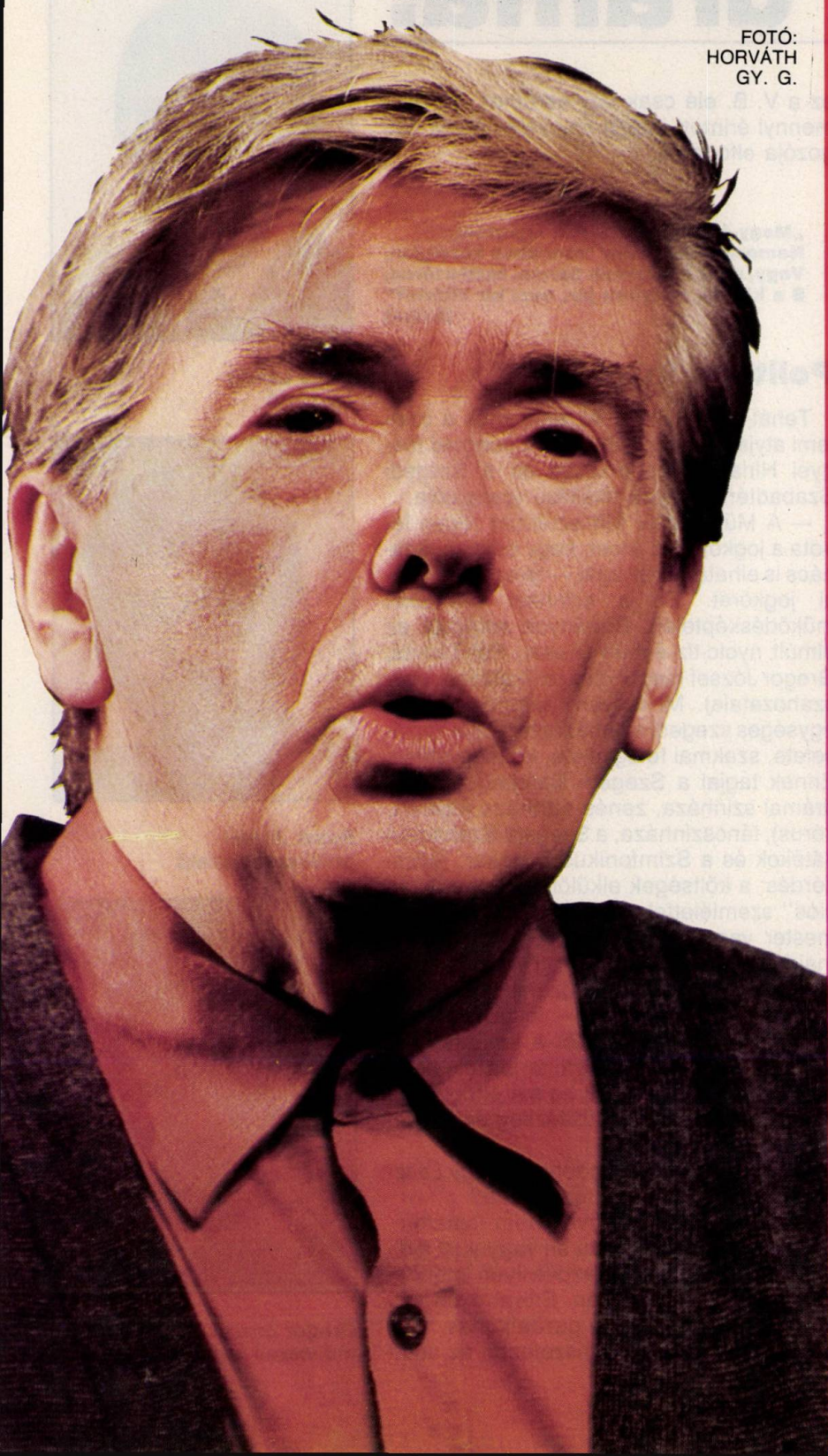

TÖRŐCSIK MARI

KOLTAI RÓBERT

FOTÓ:
HORVÁTH
GY. G.

GÁBOR MIKLÓS
BÁSTI JULI

KOLTAI RÓBERT,
EGRI KATI, GÁBOR MIKLÓS

